

מחזיקין מאיסור לאיסור

א. חפץ אסור באיסור מסוים, ובעודו אסור בו התעורר ספק ביחס לאיסור אחר¹, האם הולכים אחרי חזקת האיסור הראשון ומכריעים מכוחה את הספק או שדנים בכל איסור לגופו?

חשוב על השאלה, מה היית עונה? אתה רואה סיבה ללכת אחרי חזקת האיסור הראשון בדיון על האיסור השני?

הדיון המרכזי בשאלה זו התעורר סביב החלק הראשון של דברי רב הונא בחולין, דברים שבחלקם השני עסקנו לעיל בהרחבה (חולין ט):

גופא, אמר רב הונא: בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה. מדוע הבהמה אסורה? רב הונא מנמק זאת בכך ש'בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת', איזו חזקת איסור מובילה לאיסור? רש"י כותב (שם):

בהמה בחייה בחזקת איסור - שהרי אסורה משום אבר מן החי הלכך אם נולד ספק בשחיטה ובאת להעמידה על חזקתה שהרי בכל דבר אתה אומר העמד דבר על חזקתו שהיה מתחלה שאין יכול להוציאה ממנה על ידי ספק, נמצאת אומר שבהמה זו אסורה שהרי בחזקת איסור היתה תחלה ומספק אתה בא להתירה שמא נשחטה כראוי אל תתירנה מספק עד שיודע לך שנשחטה כראוי.

מהי תשובת רש"י? מהי החזקה שמכוחה אנו אוסרים?

החזקה שמובילה לאיסור היא איסור 'אבר מן החי'. והנה, איסור זה ודאי פקע לאחר מיתת הבהמה, והאיסור שעליו אנו דנים כעת, בשחיטה המסופקת, הוא איסור אחר, איסור נבילה. בכל זאת הולכים אחרי חזקת איסור אבר מן החי ומכאן שמחזיקים מאיסור לאיסור, מאיסור אבר מן החי לאיסור נבילה!

ב. התוספות הקשו על פירוש רש"י (ביצה כה):

1. והספק יהיה משמעותי כמובן להלכה לאחר שהאיסור הראשון התבטל.

בחזקת איסור עומדת - פרש"י בחזקת איסור אבר מן החי, ולא נהירא דאם כן למה לי עד שיודע במה נשחטה כיון דחזינא שמתה א"כ לא שייך בה איסור אבר מן החי דאיסור אבר מן החי לא שייך אלא מחיים.

מהי קושיית התוספות? האם מחזיקים לדעתם מאיסור לאיסור?

איך יתכן להעמידה בחזקת איסור אבר מן החי, הרי איסור זה ודאי הותר לאחר מיתת הבהמה והדיון כעת הוא באיסור נבילה! לדעתם אין להחזיק מאיסור לאיסור, ודנים בכל איסור בנפרד. הם מסבירים את דברי רב הונא אחרת (שם):
לכן נ"ל דחזקת איסור רוצה לומר בחזקת שלא נשחטה עד שיודע לך וכו' ומשום איסור שאינה זבוחה דרחמנא אמר תזבח ואכלת שחוט ואכול.

כיצד הם מסבירים את דברי רב הונא? מהי חזקת האיסור שמכוחה הוא אוסר שחיטה מסופקת?

הם מחדשים שקיים איסור נוסף על אכילת בהמה לא שחטה, איסור הקיים עוד בחיי הבהמה: 'איסור שאינה זבוחה דרחמנא אמר תזבח ואכלת שחוט ותאכל'. איסור זה קיים כאמור עוד בחיי הבהמה וחזקתו עומדת בבסיס האיסור.

ג. הרשב"א דן בפירושים השונים. בתחילת דבריו הוא מביא את פירוש התוספות (חולין ט):

בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, כלומר בחזקת איסור שאינה זבוחה עומדת דרחמנא אמר וזבחת ואכלת שלא תאכל בשר א"כ נשחטה יפה בשנים או ברוב שנים ובעוף באחד או ברובו ועד שלא נודע לך שיצאתה מידי איסורה בשחיטה מעלייתא באיסורה עומדת הילכך אם לא בדק בסימנים אסורה.

בהמשך הוא מביא את דברי רש"י ודן בהם (שם):

ואי אפשר לפרש בחזקת איסור אבר מן החי עומדת דכיון דנשחטה בין שחיטה מעלייתא בין שחיטת מיעוט סימנין הרי יצאה לה מאיסור אבר מן החי (ואיך אפשר להעמיד אותה בחזקת איסור אבר מן החי, הרי האיסור הזה ודאי התבטל והדיון כעת על איסור אחר, איסור נבילה), ומיהו אינו קשה כ"כ דאפשר לומר דכיון דמעיקרא בחזקת איסור אבר מן החי עומדת ועכשיו נמי לא נתברר אם נשחטה כהוגן הרי היא מוחזקת מאיסור לאיסור ויש כיוצא בה ביבמות (ל' ב') וכולן שהיו בהן ספק קידושין או ספק גירושין ושם כתבתי.

 כיצד מציע הרשב"א להסביר את דברי רש"י?

ד. הראשונים הספרדים דנו ביחס שבין הסוגיה בחולין לסוגיה ביבמות ל', סוגיה שבה עסקנו לעיל. הגמ' שם דנה כזכור בשאלה הבאה: מה דין צרת ערוה² במקרה בו יש ספק האם הערוה התגרשה³, האם הצרה עדיין מותרת לשוק בלא חליצה וייבום כדין צרת ערוה. המשנה אומרת (יבמות ל):

מתני'. וכולן שהיו בהן קדושין או גרושין בספק, הרי אלו הצרות חולצות ולא מתייבמות. כיצד ספק קדושין? זרק לה (לערוה) קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה - זהו ספק קדושין (והצרה חולצת ולא מתייבמת, שמא הקידושין של הערוה חלו והן צרת ערוה). ספק גרושין? כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד - זהו ספק גרושין (מקרים בהם הגט כשר מהתורה ופסול מדרבנן).

הגמ' שואלת מדוע המשנה לא נוקטת מקרה דומה בספק גירושין, זרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה (שם):

ואילו בגרושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה לא קתני, מאי טעמא? אמר רבה: אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת (לפני שהתעורר ספק הגירושין היא הייתה הרי 'צרת ערוה' והייתה בחזקת היתר לשוק ללא יבום או חליצה), ומספק אתה בא לאוסרה, אל תאסרנה מספק (אלא הולכים אחר חזקת היתר שלה לשוק ומתירים אותה מדין צרת ערוה. ולכן המשנה שמצריכה חליצה לא שונה מקרה זה של ספק גירושין שבו היא מותרת לשוק ללא חליצה).

 מה דין הצרה כאשר קיים ספק האם הערוה התגרשה?

היא מותרת לשוק בלא חליצה. לפני שהתעורר הספק היא היתה בחזקת 'היתר לשוק' - חזקה שאם ימות הבעל היא לא תצטרך חליצה, ומעמידים אותה על חזקתה.

והנה, בשעה שהתעורר הספק, אותם גירושין מסופקים של הערוה, הצרה היתה הרי אשת איש. בכל זאת דנים בכל איסור לגופו ומעמידים אותה לאחר מיתת הבעל בחזקת היתר לשוק, ומכאן שאין מחזיקים מאיסור לאיסור! מהו אפוא היחס בין הסוגיות? כיצד נסביר לשיטת רש"י את דברי רבה ביבמות? וכך הקשה הרמב"ן (יבמות ל):

2. אם אישה אסורה על היבם באיסור ערוה, לא רק שהיא פטורה מיבום וחליצה אלא גם צרותיה פטורות מיבום וחליצה, 'צרת ערוה'.

3. לאחר גירושיו הערוה הצרה מתחייבת ביבום או חליצה, שכן השעה הקובעת היא שעת מיתת הבעל, ובשעה זו היא כבר לא 'צרת ערוה'. הסוגיה דנה במקרה בו יש ספק בגירושיו הערוה, וממילא יש ספק לאחר מיתת הבעל אם הצרה חייבת ביבום או בחליצה - אם הגירושין חלו היא חייבת ביבום או בחליצה, ואם הם לא חלו היא פטורה.

ואיכא דקשיא ליה היכי אמרינן בחזקת היתר לשוק עומדת והלא אסורה להם משום אשת איש, וכשמת נעמידנה בחזקת איסור, דהא בעלמא מחזקינן מאיסורא לאיסורא כדאמרינן בחולין (ט' א') בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת משום אבר מן החי עד שיודע לך במה נשחטה דמוקמינן לה בחזקת איסור וחוששין לנבלה, אלמא מחזקינן מאיסורא לאיסורא.

עונה הרמב"ן (שם):

ולאו קושיא הוא דהתם אפשר שתצא מאיסור לאיסור כגון שנתנבלה (אם תמות מאליה או שהשחיטה תהיה פסולה, ולכן מחזיקים מאיסור לאיסור), **אבל הכא אי אפשר** (לפני שהתעורר ספק הגירושין) **שתצא מתחת בעלה שלא תהא מותרת לשוק, הילכך בחזקת היתר לשוק עומדת, ועוד שזו ודאי בחזקת איסור ליבם עומדת** (לפני שהתעורר הספק, בעודה צרת ערוה, שהרי היא הייתה אז 'אשת אח שלא במקום מצוה'), **וכיון שכן על כרחך בחזקת היתר לשוק עומדת לכשימות בעל.**

הסבר את תשובות הרמב"ן. מדוע מעמידים את הצרה על חזקת היתר לשוק למרות שמחזיקים מאיסור לאיסור?

היינו יכולים לחשוב שהשאלה האם מחזיקים מאיסור לאיסור מנותקת משאלת קיומן של חזקות אחרות, אך מדברי הרמב"ן מתחדש שלא: כאשר יש חזקת היתר עתידי ברורה ומוצקה, כחזקת ההיתר לשוק לאחר שימות הבעל, לא נחזיק מאיסור אחר הקיים בשעת לידת הספק. בספק שחיטה אין חזקה טובה יותר מאשר חזקת האיסור האחרת, חזקת איסור אבר מן החי, שכן ההיתר העתידי אינו ודאי – אולי השחיטה תהיה פסולה, אולי הבהמה תמות מאליה לפני השחיטה⁴. אין אפוא חזקת היתר עתידי ולכן הולכים אחר חזקת איסור אחר.

ה. הרשב"א ענה תשובה אחרת (שם):

ולשון אחר נראה לי לפרש דהתם גבי בהמה כל שלא מתה או שמתה ממילא או שלא נשחטה כהלכתה אסירא עד שיתחדש בה ענין המכשירה והלכך כיון שאתה בא להתירה ולומר דנעשה בה מעשה שהכשירה עליך הראיה, ודכותה הכא כיון שזו מתחלתה צרה לערוה הות ואלו מת בעל ממילא הותרה זו לשוק והרי מת וקברו מוכיח עליו, כשאתה בא לאוסרה ולומר דנעשה בא מעשה האוסרה (גירושי הערוה) עליך הראיה וכן הדין בקדושין כי האי גוונא, זה נ"ל.

4. בצרת ערוה, לעומת זאת, ללא מעשה משפטי חדש היא היתה מותרת מאליה לאחר מיתת הבעל, ואין צורך במעשה הלכתי חדש שיתיר אותה. כלומר, בשחיטה, המשך המצב הקיים יוביל לאיסור, ויש צורך במעשה הלכתי חדש כדי להתיר, ואילו בצרת ערוה המשך המצב הקיים יוביל להיתר לשוק לאחר מיתת הבעל, ויש אפוא חזקת היתר לשוק.

התבונן היטב בדברי הרשב"א. מהי תשובתו? כיצד הוא מסביר את ההבדל בין הסוגיות? חשוב היטב: האם לדעתו מחזיקים מאיסור לאיסור או שיש משהו ייחודי בספק שחיטה?

נראה שדברי הרשב"א מאפשרים לנו לצאת לדרך אחרת בהבנת שיטתו ושיטת רש"י, ולפיה בדרך כלל אין מחזיקים מאיסור לאיסור, והמקרה של ספק שחיטה הוא מקרה ייחודי, וכך עולה מדברי החזון איש (אבה"ע פא, ד):

דאין דברי הרשב"א אלא בספק בשחיטה שאין שחיטה קמן, שכל מיתות אוסרות והשחיטה הכשרה היא יחידית מכל מיני ההריגות והמיתות, והלכך בספק הוא בחזקת שלא נתחדש בה מעשה השחיטה.

רבי עקיבא איגר הבין בדרך דומה את דברי רש"י בחולין (רע"א חולין ט):

לרש"י דסבירא ליה דבהמה בחייה בחזקת איסור היינו איסור אבר מן החי דמחזיקים מאיסור לאיסור נלע"ד דזהו רק לענין איסור נבילות, והיינו כיון דכל בהמה בלא מעשה תיקון יוצאה מאיסור אבר מן החי לאיסור נבילה אלא אם כן שעושה תיקון לזה בשחיטה, משום הכי בספק אם עשה התיקון כראוי מחזקין שלא נעשה התיקון כראוי וממילא היא נבילה, אבל באיסור אחר שבא עליו מעלמא כיון דודאי נעשה התיקון כראוי ואיסור אבר מן החי נסתלק... אלא דהספק על איסור אחר בזה הוי חזקת היתר, כמו שצריך לומר לענין ספק טריפות דהוי חזקת היתר מהאי טעמא.

מדוע רש"י אוסר רק בספק שחיטה, בספק איסור נבילה?

בניגוד להבנות הקודמות, רש"י ורשב"א אינם סבורים שמחזיקים מאיסור לאיסור. דבריהם קשורים למקרה הייחודי של היתר בהמה. לדעתם איסורי נבילה ואבר מן החי הם לא איסורים נפרדים, אלא יש כאן רצף אחד – הבהמה אסורה עד שהשחיטה תתיר אותה. השחיטה אפוא היא מעשה שמתיר איסור, שמשנה מצב, ומאחר שכך ספק בשחיטה הוא ספק בהתרת איסור, בשינוי מצב – ומובן מדוע מעמידים את הבהמה על חזקת איסור בספק בשחיטה.

חשוב: מדוע תוספות לא הסכימו לפרש כך את דברי רב הונא?

סוף סוף הבהמה אסורה בחייה באיסור אבר מן החי, ולאחר שחיטה פטולה היא אסורה באיסור נבילה, ואלו שני איסורים נפרדים עם חזקות איסור נפרדות! לכן, תוספות צריכים לחדש שיש איסור נוסף על אכילה ללא שחיטה שקיים עוד בחיי הבהמה, 'זבחת ואכלת', והוא שעומד בבסיס האיסור. רש"י ורשב"א, לעומת זאת, סבורים שיש כאן משהו ייחודי – הבהמה אסורה הרי עד

השחיטה, וממילא שחיטה היא בהגדרה מעשה שמתיר איסור, שמשנה מצב, ובספק שחיטה מעמידים את הבהמה על חזקתה.